

1. — Լօրտեր Պրայս եւ Կրօմբը եւ
Միգլիական մամուլը. — Մեր դրժ-
բախտ հայրենիքի խորքերէն հաս-
նող աննախօրդ գողանութիւններ
լուրերը օրէցօր հաս կը գտնեն ծա-
ւալ, Մի Ձէրքէզ զինուորի հերոսա-
թիւն նկարագրող սուտական սպա-
յակոյտի զեկոյցները կարծես ոչինչ
կը գտնեն հալորդելու հայ կամա-
ւոյնների գործունէութեան և աւելի
պակաս հայ ժողովրդի կրօն զար-
հուրելի տառապանքների մասին,
Հոս էլ հրատարակած լուրեր
առհասարակ կցկտուր էին, մեծ մա-
տամբ բղխած հայկական ազրիւրնե-
րից, Մակայն խորհրդարանական
նոտաչըքմանի փակման տօթիւ, Լօր-
տերի պալատին մէջ խնդիր յարու-
ցեց մեծահռչակ Լօրդ Դարս, կառա-
վարութեան ներկայացուցիչ Լօրդ
Դարսին հարցներով հայտատանի մէջ
շարունակող ջարդերի, բռնի տեղա-
փոխութիւնների և վերջերս էլ 9.000

կանանց և երախաների Տիգրիսի մէջ թիրաքների ձեռքով խեղդուած լինելու մասին:

Լորդ Գրամը և Քենդըրլը բերի արքեպիսկոպոսը երկրորդելով Լորդ Պրայսի հարցումները, առին յաւելւածական մանրամասներ ախրպ ահա. լորդ Գրամը մտաին և խնդրեցին որ բրիտանական կառավարութիւնը կրկնէ թիրաք ջարդարարներին անձնապէս պատասխանատու բռնելու մասին նախապէս եղած ուղղանայքը:

Լորդ Գրամ յանուն կառավարութեան հաստատելէ ետք Լորդ Պրայսի ստացած տեղեկութիւնները շեշտեց թիրաքի մէջ գտնուող Գեր. մանագի պաշտօնեաների մեզատեղութիւնը և հանդիսաւորապէս կրկնեց մայիս 23ին թիրաք մեծ և փոքր ջարդարարներին ուղղուած սպառնալիքը՝ անոնց վրայ իշխելիք պատասխանատուութեան մասին:

Անկէ քանի մը օր ետք, Manchester Guardian հրատարակեց վան ա. զարկած իր սեփական լիցիտացիոն մի երկար նոստակ ուր տկանատես Մնկրիային պատկերային ռեալ կը նկարագրէ Լայերի հերոսական ինքնապաշտպանութիւնը և կատարած փայլուն քաջագործութիւնները: Այդ պատմական ամսուան մանրամասները արդէն ծանօթ են մեզ. սակայն ինչ որ առանձնապէս պատշաճ է տեղեկացի լիցիտացիոն ուշադրութիւնը, ատենք՝ կանանց, տղանց, աղջիկների, ծերերի և պատանիների նահանգուն համապարձակցութիւն, առժամանակեայ կառավարութեան և զինուորական մի Մարմնի հաստատում, տեղական միջոցներով անձախ փառօղի և 3 թնգանթիւնների շինութիւն և այդ կարգին պատկանող մի շարք իրաւութիւններն են: Նոյն օգոստոս 2ի լիւով Մենչըրլը կարտիրին կը հրատարակէ մի խմբագրական որ թերեւ-արժէք հոս առաջ բերի:

« Լայստումսի քախտը. — Մի ուրիշ սինակի մէջ մենք կը հրատարակենք ամենահոծ հայ ազգաբնակչութեան կեդրոն և Հայաստանի հին մայրաքաղաք՝ վանի անցուղարձերի մի թղթակցութիւն: Այդ պատմութիւնը ակներև ցոյց կուտայ որ Հայերը մղեցան ինքնապաշտպանութեան այն բուռն երբ այլևս կան կամ յար որ ինքի բաշտի փեսան ճեղմեթ մտադիր էր բնակիչն ընել հայութիւնը և երբ իրապէս արդէն սկսած էր այդ գործ հեռաւոր դաւաճների մէջ, Սա առաջին անգամը չէ որ Լայերը յաջողապէս կը գիւժողին թիրաքական կազմակերպած կանանց որոնքին, 1896ի ջարդերի ժամանակը Զէյթուն քաղաք երեք ամիս զիտագրեց և վերջապէս յաջողեցաւ ստանալ պատաւար պայմաններ՝ պետութիւնների միջամտութեան վրայ: Սակայն վանի մէջ Հայերը ցոյց տուած են ոչ միայն բարձրագոյն աստիճանի քաջութիւն, այլ նաև այնպիսի յատկութիւններ որ

անոնց չեն վերադրուած յաճախ — կանխատեսուածութիւն, կազմակերպութիւն և լաւ վարչութիւն: Իր նշանակալից է որ Ռուսերը, որոնք հասան թիրաքների քաղաքէն ետք, քաղաքի կառավարչութիւնը յանձնեցին հայկական առժամանակեայ կառավարութեան: Լայերի զիտագրութեան արժէքը գտնակիցների դատին համար կը կայանայ ի հարկէ Էրզրումի և Թրակիայի երկու առկա մարտերէն գէպի Մուշի սանձաքը թիրաք զօրքերի փոխադրութեան մէջ — մի շեղում որ թիրաքը ընդունեցին իրենց վերջերս հրապարակուած մի զեկույցով, որի նպատակն էր արդարացին իրենց զարգացման միջոցները: Քիչ անհաւան նահանգների մէջ ջարդեր տեղի կունենան մեծ չափով: Կիներ և երախաներ կը յափըշտակին, և թէև, ինչպէս անցեալներ յարատար կցաւ Լորանի ժողովին մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը զգուշացուցիւր է պատասխանատուներին, հաւանական չէ որ այդ ունենայ անմիջական ազդեցութիւն: Ետտ հաւանական է որ Լայերը պիտի մեղքին մի թանկ գին իրենց ազատութեան պայքարին համար և թէ թիրաքիայի գոհերը պիտի գերազանցեն 1896ի մեծ ջարդերի թիրաքը, երբ աւելի քան 100.000 հոգի կորուսեցան: Այսպիսի մի կորուստ արդիւ էլ ահաւոր լինի Լայերի պէս մի փոքր ազգի համար, ազանհրոմեշտապէս ճշմարիտ և կործանիչ չէ, և կարժէ մատնանել որ Յայերի իրենց ազգային ապստամբութեան ընթացքին, իրենց բնակչութեան զրէթէ երկու երրորդը կորսնցուցին: Եթէ այս պատերազմի մէջ Հայերի զոհողութիւնները վերջիններն են իրենց տեսակին մէջ, և եթէ վարձատրութիւն արեին տակ իրենց պահանջած փոքր տեղով, այն ժամանակ վճարուած գինը շատ մեծ չի լինիր:

Մենչըրլը կարտիրին նկատուած է իբրիս լեռնայնուած մի թերթ և անկասկած ունի մեծ հեղինակութիւն: Այդ պատմաւորով կարժէ նկատի առնել անոր խմբագրական հայեացքները:

(Շարունակելի)
Արշակ ԱՍՏՐԱՍՏԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԹԻՐԱՔԻԱԻ ՄԷՋ

Այս վերջին օրերը բազմաթիւ Հայեր Պոլիսի հասեր են թիրաքիայէն ուր Լայերի գէժ հալածանքը կը ոտստկանայ: Այդ ճանթորգների պատմածին նայելով, 15էն 50 տարեկան և արական սեռին պատկանող բոլոր Լայերը երկրին ներսերը կը զըրկուին ուր ընդհանրապէս թիրաքական գիւղերի մէջ կը ցրուեն դաւանք իրաւացիները գիւրացներու նը պատակով 300.000ի շուրջ Լայեր աղբայէն հեռացուած են արդէն իրենց տեղերէն: Օսմանեան խորհրդարանի անգամներէն կ'պոլսի հայ

երեւոխտան Զոհրապ էֆէնտին, որ անհետացած էր, 15 օրի շափ առաջ Գոնեաէն Տարսոն տարեր են եղեր: Ստալ քաղցուցիւր են զինք որ արդէն տկար լինելով և չգիտնալով ճանապարհին մեռեր է:

— Պատրոգրոգէն օգոստ. 19ին արուած հեռագիր մը կըսէ թէ ըստացուած վերջին տեղեկութիւններին համեմատ՝ թիրաքիւր Մուշի ջրջանի բոլոր արու Լայերը կոտորեր են 5000 հոգի միայն կըցեր են փախչիլ կոտորածէն:

— Կաթողիկ Լայերը երկու տեղեկաւոր մը գրկած են Համի Պապին, այն հալածանքների, կոտորածների, եկեղեցիների այրումի և խլով զըմաթիւնների մասին որ թիրաքիւր կը կատարեն անոնց աղբայէնների վրայ: Կըսուի թէ Պապը հրահանգներ գրկեր է կ'պոլսի իր տաքիւրական պատուիրակին որ ազգաբարութիւններ ընէ թիրաք կառավարութեան:

— Փոքր Լայերի Եապին Գարահիտար քաղաքը սլաքիւրական գէպքերի թաւար գործեր է: Լայերի ենթագրեալ ապստամբութիւն մը զսպելու համար զըրկուած թիրաքիւրքերը կրակի տուեր են քաղաքը: Լայերի բնակած ամրոյթ թաղէն գտն իւրամարեակ 800 տուներ ալ այրուեր են: Յայերի եկեղեցին և առաջնորդարանը նոյնպէս այրուած են: Մահերի մասին տեղեկութիւն մը չէ առնուած որոնց թիւն իջ հաւանօրէն մեծ կը լինի:

ԱՊԻՍԵԻԹԻՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Յուլիս 7/20 ին Գրգուռի կռուին մէջ հերոսի մահով ինկած է անուանի ազգիկ խեղճ որ Արարատեան գնդին ընդհանուր հրամանատար վարդանի օգնականն էր, միևնոյն ժամանակ վարչով հայկական այրուածի խմբի մը ղեկավարութիւնը թաղուած կատարուած է յուլիս 23ին վանի մէջ:

Սպանուած է նոյնպէս հայ ազատագրութեան համար Էրզրումի ուղղութեամբ գործող հայ կամաւորների վեցերորդ գնդի հրամանատար Գր. Աւարեան: Ազգային թիւրօն այս երկու հերոսներին համար հոգեհանգիստ կատարել տուած է Թիֆլիսի մէջ:

— Յուլիս 9ին Մուշէն վան հասնող մէկը ըսած է որ վահան փափաղեան 70 ընկերներով Մուշ գաւառի Զրիկ գիւղին մէջ ընդհանուր մ'ունեցեր է թիրաքների հետ և սպաննուեր է այնտեղ:

— վանի շարագործ Ճեփոնգը Բաղեշի մէջ ես կոտորած է 15էն 40 տարեկան հայ այրերը և Պապեալները գերեվարած է գէպի Սղերդ, գեղեցիկ կիները և կոյները իրեն մօտ պահեցով:

— Մուշի մէջ ես կոտորած եղած է նահանջող թիրաքների կողմէն 5000 Լայեր կըցած են փախչիլ Սասուն:

— Ռուսի թիրաք կռուի ճակատին վրայ վերջին ազգական աննպատակացութեան հետեանքով Հայաստանի գրաւուած վայրերին մէջ գտնուող զօրազգ Լայերը խմբովին փախած են Կովկաս, վերստին թիրաքական անօրինակ գաղանթիւններին չենթարկուելու համար:

Այս տալով թիֆլիսի թերթի առաջնորդ Մեարապ Կովկասուր վեհապառ կաթողիկոսէն ստացած է հետեանալ հեռագիրը:

Էլմիւսթին, յուլիս 10/2 օգոստ. Կարպուսի հրամանատարը հազարգէլ է ինձ, որ կ'... Մ... Լ... Պ... ջաններից մասուններով փախչում են հայերը, զիստաւորապէս անապատ պան կանայք ու երեխաներ: Մի ուրիշ հեռագիր ստեղծիլ բարեր է հազարգում. Մ... Ա... Ա... Ա... շեշտակի դիմում են բազմապարտ փախըտականներ գէպի իզգիւր և Էլմիւսթին, խորէն կախկապուին և Արաւն վարդապետին կաղմակերպութիւնների ներկայացուցիչների, ֆելդշերների և ուսուցիչների հետ ուղարկեցի անհրաժեշտ օգնութիւնը ցոյց տալու և անդառաւ կէտեր կազմակերպելու համար: Պատիրութեմ ձեզ յարգելի ձեր թեմում զըտնուած ունեւոր մարդկանց և հաստատութիւնների ներկայացուցիչներին որ օգնութիւն ցոյց տան թըշտա փախստականներին: Բարը նը իրաւերութիւնները ուղարկեցէք Էլմիւսթին:

ԳԵՌԳ Ե.
Կամող իկու Ամնայն Հայոց

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՐԱՆԱԿԸ ԹԻՐԱՔԻԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 17ին Կովկասեան զօրաբանակի սպայակոյտի կողմէն տըրւած երկար տեղեկագրէ մը կը քաղենք հետեանները:

Պետրոգրոգ 17 օգոստ.

Ռուս բանակի ձախ թեր յառաջգիմարար ետ քշելով թիրաքերը վանի վիլայէթէն և եփրատի հովտէն, յուլիսի կէսին հասած է Մէլազկերտ: Ախլաթ ճակտին ուր ընդհանուր մ'ունեցած է թիրաքական կարեւոր ոյմերի գէժ, գրուելով կոփի և կարմունջի ուժեղ կերպով կաղմակերպուած ամբութիւնները:

Թիրաքիւրը մահապաշտած այս մասերի մէջ տեղի ունեցած անցուղարձերէն, երկար ժամանակէ ի վեր ըսկըսած են օգնական կարեւոր զօրքեր կեդրոնացնել իրենց ալ թեին վըրայ: Ասկէ գատ օգնական զօրքերի շատ մեծ թիւ մը ճամբան կը գըտնուեր գէպի նոյն երկրամասը գալու համար: Մեր ձախ թեր զօրքերը հրաման ստացան իրենց առկէն ետ մզել թիրաքերը անոնց ողնական զօրքերի կեդրոնացումէն առաջ: Ասոր յաջորդեց կատաղի կռիւների շարք մը որոնք կոփ. Ախլաթ ճակտին

վրայ ամառ գիրքերի մեր գրառու-
մովը վերջացան:

Թիւրքերը գահազեծ նահանջ մը
սկսան արագէն դէպի օգնական զօր-
քերը երթալով: Օգնականներ
ըն միանալով պարտաւած զօրքերին,
կազմեցին 10 զօրաբաժինների խո-
շոր միութիւն մը: Տեղական պա-
մանների տառախութիւններին շնոր-
հով Թիւրքերը ոչ միայն միջոց գը-
տան կանգ առնելու, այլ և սկսան
յարձակուած մը մեր շատ նաւազ թը-
ւով զօրքերի վրայ որոնք այդ ուղ-
ղութեամբ կը գործէին:

Այս պատճառով մեր զօրքերը հը-
բոման ստացան եւս քաջաւոր, ա-
ռանց միջամտելու վճռական պատե-
րազմի, վերախմբելով այսպէս հա-
կադարմաւ մը գործելու համար:

Օգոստոս 5ին մեր զօրքերը վեր-
ջապահով իրենց համախմբումը, ըս-
կըսան բացարձակապէս անպատեհի
կորովի յարձակում մը այնքան լա-
ւաւ թիւին կողմը և Տիւրքերի հովան
մէջ որքան Տայարի կողմը: Մեր
զօրքերի յարձակողականին առջև
Թիւրքերը ամենուրեք սկսան նա-
հանջել: Մեր պաշարման զօրախմբը
յաջողեցաւ գրաւել Քիլիճ կիտաւքի
կիրճը, որ Եփրատի աջ կողմին
վրայ Թիւրքերի հազարակցութեան
ամենագործնական և զինուոր ճամ-
բան է:

Բազմաթիւ վաշտերով հասած մեր
օղնական զօրքերը վճռական յար-
ձակութեան հետ խնամարտով օգոս-
տոս 9ին և 10ին արշալոյսին վերջու-
ցին Մէրկէմիրի կիրճը:

Օգոստոս 12ին գրաւեցինք Մա-
նաղկերտի երկրամասը, ինչ որ կը
նշանակէ թէ մեր ձախ թևի կացու-
թիւնը վերահաստատուած է:

Մեր ստան գերիներին մէջ կան
զօրաբաժինների քաղմաթիւ հրամա-
նատարներ, քաղմաթիւ տասնեակ
սպաներ և մի քանի հազար զին-
ւորներ:

Ուրիմ Թիւրքերի աջ թևը ծանր
պարտութիւն մը կրած է:

Օգոստոս 5ին Գարաաւերդնոյ
հարաւային կողմը առաջ զօրքերը
գրաւեցին Սէյնան և Անգարք գի-
ւերը:

Վանի երկրամասին մէջ առաւել
լոկատ մը ճնշելով Թիւրքերը, դրա-
ւեց վան(1) քաղաքը:

Պետրոգրադ, 19 օգոստոս.

Քառանի հովանին մէջ, Զարդիս-
ճան վրայ Թիւրքերի յարձակումը
զաղրեցաւ մեր շատ յաջող թնդան-
թիւնով: Գարաաւեր-
դնոյ հարաւային կողմը, հետեւ մը յե-
տոյ Թիւրքերի ձեռքէն առինք ի-

Այս գեղայէն կերէի թէ Թիւրքերը
առժամապէս գրաւած էին վանը: Բայց
շուտով իրենց ձեռքէն յետ առնուած է:

ԽՍԲ.

Իրենց զօրաւոր մէկ գիւրքը Միւրզա
Ալլա լեռին վրայ:

Եփրատի ուղղութեան մէջ, մեր
զօրախմբերէ մին կուտէ մը յետոյ
առաւ փրկուող գիրքը և Թիւր-
քերը միջոց գէպի արեւմուտք: Մէկ
օրի մէջ գերի բռնեցինք վաշ-
տի մը հրամանատարը, շորս երկ-
րորդական սպայներ և 400էն աւելի
տաքեր: Առինք բռնակալութիւն,
հրացաններ, ռումբեր և դուարի մեծ
նախիր մը:

Փարիզ, 19 օգոստոս.

Վանի վերադարձումէն յետոյ Ալ-
իւսի առնուելը որ երէկ իմացուե-
ցաւ, կը շնորհէ առաջ զօրաբաժնի
յառաջխաղացումը Թիւրքաշայա-
տանի մէջ: Այդ քաղաքը հաստատ-
ւած է Եփրատի մէկ փոքրիկ օձան-
դակին, Մարաաու կոչուած ճիւղին
վրայ, այդ օձանդակ գետակը կիլիճէ
Մէրկէմիրի լեռներէն: Գիրքը կա-
րեւոր է որովհետեւ կիլիճէ Եփրատի
աջ ափին ուր Թիւրքերը կառնած
էին մինչև այսօր, հիմա Ռուսները
պիտի կրնան յառաջանալ, առանց
մատառանջուելու իրենց կողմի վրայ
յարձակումէ մը:

Թիւրքերը յուսահատական ջան-
քեր կընեն վերստին ձեռք բերելու
համար առկէ առաջ իրենց ունեցած
նպատաւները պայմանները և յառա-
ւանքը:

Գրաւուած Գրաւուած Գրաւուած
նոր մեծ ճանապարհին վրայ, Գա-
րաաւերդնոյ տեղանքին տիրելու իրենց
փորձն ալ նոյնպէս անյաջող եղաւ:
Իրենց յարձակողականը, որ վայր-
կեան մը յաջողութեամբ պատկուե-
ցաւ Եփրատի հովանին մէջ և վանի
ընդմէջէն, վերջապէս իրենց խա-
նաչիթ փոխաւորումով որով Ռուսների
ձեռքը թողուցին վանի վիշապէր և
Պիթիթի ու Էրզրումի վիշապէրներ
մէկ մասը:

Օլթիի և Ժափմարէ ուղղութեան
մէջ առժամանակեայ հանգարտու-
թիւն մը պոյացած է որովհետեւ
Թիւրքերն իրենց բոլոր ջանքեր
կեդրոնացուցած են առաջ զօրաբա-
նակի ձախ թևին դէմ որ Պիթիթի և
Մուշի վրայ կը քալէ: Այդ ընթաց-
քը որ վայրկեան մը ընդմիջուած էր,
վերականգնուած է այժմ լաւագոյն պայ-
մանների մէջ և իր աղքատութիւնը
զգալի կը գտնուայ ընդարձակուելով
Էրզրումի ուղղութեան մէջ: Ալիւսի
առնուելով:

Պետրոգրադ, 22 օգոստոս.

Եփրատի ուղղութեան մէջ, հա-
րիւրեակ մը կողակներ գննութեան
կրած միջոցին խորտակեցին Թիւրք
հեծելազօրքերի շրջան մը հասկէտ
լծին ճառ: Յետոյ յարձակեցան մ-
տակայ հետեակազօրքի ջոկատի մը
վրայ, 50 հոգիէն աւելի սրէ անցու-
ցին և մէկ սպայ գերի բռնեցին:

ՎԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏ ԱՐԱՄԸ

Փարիզի «Թան» օրաթերթը կըսէ
որ կազմակերպուող իշխանութիւնները
որոշում մը տուին վերջերս, որ նը-
պատաւար աղքատութիւն մը պիտի
առնենայ բոլոր հայ միջավայրերի
վրայ: Վանի վիշապէրին կառավարիչ
անուանեցին քաղաքապետ յեղափո-
խական պետ Արամ Մանուկեանը:
Ճանաչուող, կազմակերպ մէջ, 1877ի
առնանք, այս վերջինը ամենէն ինք-
նատիպ ղեկավարէ մին է այս քիչ
ժամաթ երկրամասերի մէջ:

Վանի ուղղութեան մէջ երկրորդա-
կան ուսում առնելու վերջ, փոխանակ
համալսարանի ճամբան բռնելու,
վանի լեռների ճանապարհը ձեռք
առաւ, որ քիչ յետոյ խմբապետ
զարմաւ Երկար ժամանակ Թիւր-
քերի ստրատիք եղաւ և իր քաջա-
գործութիւնները առաւելական
զարկած են:

Ձերբակալուելով վերջապէս 1908ին,
իր խմբին հետ, մահի գահադարձ
եցաւ: Կախաղանը արգէն ցցուած
էր: Արամ և իր ընկերները հար-
աբէն յառաջացան անասանք բազ-
մաթեան մը մէջէն, բայց ճիշդ այդ
րոպէին Թիւրքական Սահմանադրու-
թեան յայտարարութեան լարը հա-
տաւ Ժողովուրդը խոսեց զօրքե-
րին վրայ և անոնց ձեռքէն խեց
դատապարտումները: Յետոյ Արամ
փոխեց իր ազդեցիկը և նուիր-
ւեցաւ ուսուցչութեան: Պատերազմը
կիսաւ կորույն զինք իր խաղաղ դրա-
ւաններէն: Վերստին ձեռք առաւ
զինքները և վանի տպաւորման
զրուին անցաւ, որոնք գրաւեցին
այս քաղաքը:

Ռուսիան այս նահանգի կառա-
վարիչ անուանելով զայն, ուղած է
գահացում մը տալ հայ տարրին որի
գործակցութիւնը անհրաժեշտ և գա-
րաւոր էր իր մոլորած կուրծի մէջ:

ՏԵՂԱԿԱՆ

Խումը մը հայ երիտասարդների
հրաւիրած ընդհանուր ժողովը գու-
մարտեցաւ կերակի օգոստոս 22ին,
Պառ Պլանի հաւաքութեան սրահին
մէջ, կարելի է ըսել Մարտիկի հայ
գաղութին մէջ բացառիկ երեւոյթով
մը: Ներկայ էին 60 երիտասարդներ
քաղաքի զանազան մասերէն որոնք
իրենց ստորադրութիւնները գրին
կազմուող երիտասարդական Միու-
թեան նպատակը բանակաւ գրու-
թեան մը տակ:

Յետոյ ընդհանուր ժողովը ընտրեց
զապաւի քուէների բացարձակ մե-
ծամասնութեամբ 7 հոգիներէ բաղ-
կացած վարչութիւն մը որ իր մէջ
պաշտանների բաշխումը կատարած է
այժմ հետեակ կերպով:

Տիւրքեր
Առնապետ՝ Արշակ Թորոսեան
Փոխ-Առնապետ՝ Գառնիկ Տիւրպե-
Յիւրեան
Առնապետի՝ Պետրոս Զամարեան

Գանձապահ՝ Համարձեւ Տիւրքեան
Խորհրդականներ՝ Մարտիկ Միւսաեան
Պարեգին Քյոքեան
Եղիշէ Թորոսեան:

Դատաւար. նաեւ ընդհանուր Ժո-
ղովի գիւնը:

Առնապետ՝ Խարայէլ Յովակիմեան
Փոխ-Առնապետ՝ Երաւոյ Տիւրպեան
Առնապետի՝ Հայկ Ներսէսեան:

Միութեան նպատակն է բնակչու-
ցութեան կապ մը հաստատելով բ-
լոր հայ երիտասարդներին միջին աշ-
խատիլ օգտակար ըլլալ հայ հայրե-
նիքին միշտ նախապատասխան
տալով օրուան ամենէն անհրաժեշտ
պահանջներին: Միութիւնը կը ջա-
նայ միջնայն ժամանակ ոյժ տալ հայ
երիտասարդներին ինքնապարգայտան
գործին:

— Վանեցի Տիւրք Ա. Մարտապե-
տեան որ 3 տարիէ ի վեր կաթնա-
բանական արհեստագործներ Գրաւե-
տի Մամիւր քաղաքի Արշակին
վարժարանին մէջ, իր ընթացքը ա-
ւարտած և յաջողութեամբ իր վկա-
յական ստացած լիւերով, վերա-
դառնալով այժմ կազմակերպ ճանապար-
հով իր ծննդավայր հայրենիքը, գիւ-
ղատնտեսական ուսուցչութեան երկ-
րին օգտակար գաղտնալու համար:
Այսօր կը մեկնի Մարտիկէն դէպի
Մարտիկ Մէնսքի Մարտիկ շո-
ղանաւով, Բարի ճանապարհ և յա-
ջողութեան կը մտցնենք իրեն:

— Յիւսիսային հայ կառավար զօրքե-
րէն, Միւրզա Պիթիթի Պիթիթի Պիթիթի
թիւնեան որ պատերազմին մէջ զի-
րաւորուելէ յետոյ հիւանդանոց փո-
խադրուելով հոն առաջնորդած և մէկ
շտապի համար թաղապետութիւն ըս-
տանալով Մարտիկ եկած էր, անցած
չորեքշաբթի օր վերադարձաւ իրենց
լեզիանի պահեստի կեդրոնը, դար-
ձեալ ազգաճակատ երթուղի և հոն-
բային լիշնամիին դէմ քաջաբար
կուռելու վրա ետանդը որակն մէջ
անշէջ պահած լինելով:

ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵՐԻՍԻ ՄԵՋ

«Թան» մէջ կը կարգանք որ
դաշնակից պետութիւնների բոլոր
հպատակները որոնք չեն կրցած իւ-
ղույ Սիրիան, փոխադրուած են Ռու-
ֆա (Եդեսիա) Միջագետքի մէջ:
Երկու հոգի մեռած են ճանապարհի
յոգնութենէն, երիտասարդ մը և իր
ամուսնին հետ ճանապարհի կից մը:
Այն կիները որ Պիթիթի մէջ կը
գտնուին առկա ինչ, տարապարտութեան
սպանալիքին տակ են միշտ:

Թիւրքական զինուորական իշխա-
նութիւնները վճռած են իրանացի-
ների համար եւս գործադրել զինու-
րադրութեան օրէնքը, առանց ա-
կայն իսկական ծառայութիւն մ'ընել
ստիպելու: մէկ անհատի համար 10
օսմանեան ոսկի (230 ֆր.) փրկանք
կը պահանջեն որ զինուորական օրէն-
քով վաւերացուած է:

Կառավարիչ Գույումեանի մեկ-
նումէն ի վեր կառավարութիւնը զին-

արականներն ձեռքն է ամրագրա-
պէս:

Սիրիացի փախուսականները կը
տեղեկացնեն որ Գուլումեան կանգ-
առած է Հայկազի մէջ իր կնոյ հետն-
դու թիւը պատրուակելով, խնդրած
է յետաձգել իր ճանրորդութիւնը:
Այն հաշմանքը որին մատնուած
են Հայերը Կ.պոլսի մէջ, բնականա-
բար փափաք չտար իրեն մայրա-
քաղաքին մէջ գտնուելու, որովհե-
տե ինք ալ Հայ մ'է:

LA QUESTION DU LIBAN

Par M. K. T. Khairallah. ԳԷ 1 ՔԻ.
Հրատ. Hon Nourit & Cie, rue Garan-
cière:

Արմէնիայի ընթերցողներուն շատ
ժանօթ անուն մըն է սոյն գրքոյկին
հեղինակը՝ պ. Խայրալլահ, Լիբա-
նացի յայտնի յեղափոխականը, որ
նոյն անուն Tempet խմբագիր է և
զոր վերջերս թուրք կառավարու-
թիւնը մահուան դատապարտեց:
La Question du Liban իր վերջին շատ
շահեկան բանախօսութիւնն է որ
լոյս տեսաւ քանի մը օր առաջ: Պ.
Խայրալլահի այս աշխատութեան
կարծիք որ ժանօթանան ամէն անոնք
որոնք կը շահագորդուին մօտաւոր
Արիւնքի հարցով, որիչ բառերով
քրիստոնէայ ճշուած մողովուրդնե-
րու հարցով: Գրքոյկը կը բաղկանայ
ութուան էջերէ, լաւ մշակուած գա-
տաւորութեամբ որ նախ կարծի սոյն
բանախօսութեան նախագահ Տ. ՏԷ-
նի ֆօշէնի հրաշունչ մէկ տասնութ
(causerie) և կը վերջանայ յուշումա-
ծով մը, վիճակագրական ցանկով մը
և Լիբանանի քարտէզով մը:

Տ. Խայրալլահ անվիճելի ձեռքն-
հասութեամբ մը կը պատկերացնէ
Լիբանանի անցնալը, անոր բնակիչ-
ներու ազատութեան համար մղած
անդու պայքարը, միտիւնման արշա-
ւանքին եւրոպական միջամտութիւ-
նը, իրենց ազգային այժմու ցանկու-
թիւններն ու պահանջները և այս
ամէնքը այնպիսի անուշ և տանական
բանաստեղծութեան մը շունչովը օ.
ժուռ, որ իր հայրենիքին սարերն ու
շահունք պատկող մայրիկները կը յի-
շեցնեն:

Կարժէ ունենալ այս հատորիկը,
ուր պատկերացած կը տեսնենք հե-
րոս մողովուրդի մը աննշանքներն ու
նշանները որ գարեբու ընդմէջն
իր անկախութիւնը հարկադրած է
զինքը չորսպատու միտիւնման տար-
բերուն և որ հարիւրաւորներ կը
համարէ իր ձոցին մէջ մեր դատին
համակրողներ և զայն ամէն առթիւ
պաշտպանողներ: Պ. Խայրալլահ, սոյն
գրքոյկի հեղինակը, աննշանք ամե-
նէն կատարուած դէմքերէ մէկն է որ
մեկէ աւելի անգամներ ֆրանսական
մամուլին մէջ հայտնուած հարցին
նուիրած իր հրաշայի ուսումնասի-
րութիւններով ծառայած է մեր դա-
տին և հետաւորաբար մեր ամենու
բախտադ խաղի մեան արժանացած:

ԹԻՐԻՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հոռմէն կիմացնեն թէ Պերլինի օսմա-
նեան պետական Մուխթար փաշան Կ.պոլս
կանչուելու է Վիլհէլմ կայսրի պահանջին
համաձայն որովհետեւ զեապանը տեղեկա-
գրեր է եղեր Կ.պոլս թէ Գերմանիան և
Աւստրիան իրենց ուժաթափ լինելու շըր-
ջանին մէջ կը գտնուին, ուստի Ռ. Գուլումե
պէտք է խոչնդարձեալ վարուի որովհետեւ
եթէ Գերմանիան յաղթուի, իրեն նոյնպէ
քաւութեան պիտի դորձած է Թուրքիան:
— Ուստի թերթերի ստացած տեղեկու-
թիւններին համեմատ, Կ.պոլսի մէջ վեր-
ջերս պատահած հրդեհի միջոցին 3.000ի
չափ տուն այրուած կամ քանդուած է:
Կրակը սկսեց ի Թափաշանէի թաղին ու
հետզհետէ տարածուել ի Թափաշի և անոր
չրջակայ միւս թաղերը որոնցմէ միւսիւր
միայն թաղեր է 1.000ի չափ մարդեր
բացաւարակ եղեր են: Հրդեհին լոյս աշ-
տափ մեծ էր որ տասը մղոն հեռուէն ծովին
վրայ կը տեսնուէր: 4 օր տեւեց է հրդեհը:

Պուրքէլէն ալ օգոստ. 23ին տրուած
հեռագիրը մը կըսէ թէ Կ.պոլսի վերջին
հրդեհը որին զոհ դնացին 3.000ի չափ
տուններ, Կ.պոլսի վրայ երկու ուսու օդա-
չուններ ալանկան ուժերէն յառաջ եկե-
ր է եղեր: Ուրիշ ուսու օդաչու մ'ալ միւսնոյն
որ ուժակոծեր է եղեր իսպիւսաբար, սա-
տիկ հրդեհներ պատճառելով հոն և քան-
դելով իսպիւսաբար քաղաքապետարանը:
— Տէտեղանէն կը հաղորդեն օգոստ.
20ին. «Այն օրէն ի վեր որ անգլիական
ընդունակ մը Ղալաթիայի կամուրջի ճիւղ
մէջտեղին դործիլ մը նետելով քանդից
մասամբ, ուստիկ երկիւղ մը տիրած է
Կ.պոլսի մէջ. իսպառները մահաւանդ,
որոնք նախապաշարուած են, ինչ ընելին
չեն գիտեր և այդ ընդունակներին անունը
դրեց են շէյնամ մաքննար: Այն փոքր չո-
ղենաւներ որոնք կերթնելէին վտարիս
Լիբանանի կղզիներին միջև, բոլորովին
դադրած են այժմ երթնելէ: Թուրքերը
չեն համարձակիր ալ Ղալաթիայի կամուր-
ջէն անցնելու և օսմանեան մայրաքաղաքի
գործի երկու կողմներին, Ղալաթիայի և
Սթամպուլի միջև յարաբերութիւնները
շատ դժուարացած են: Ամէն անգամ երբ
Լիվեր փաշան և Թուրք նախարարները
Ղալաթիայի կամուրջէն կանցնին Ռ. Գուլումե
կամ նախարարական պաշտօնարանները
երթալու համար որոնք Սթամպուլի կողմ
են, յատկապէս կարգադրուած հակազոր-
փիլանաւեր կամուրջին երկու կողմէն կը
հսկեն ծովին վրայ:

ԻՍԼԱՄ ԳԻՐԱՆՈՐԵՆԵՐԻՆ ՀՈՐԱՐ

Փորթիկի և չրջակայների հիւան-
դանոցներին մէջ գտնուող Ալմէրցի
և ամբիկեան այլ վայրերէ եկած իս-
լամ գործերին ճաշկերոյթ մը տրուած
է փորթիկիայի իսլամների կողմէն
օգոստոս 13ին, Բամազանի վերջում:
Լուռ և իսի Սախի մեծ տունն առ-
թով: Բառակապէս մահմեդականների
ճաշակին համեմատ կերակուրներ
եկուած և Ալմէրիէն ու Թուրքիէն
անուշիկներ բերուած էին որոնք
Ֆրանսայի համար քաջաբար կուռող
իսլամ գործերին քաղցր յիշատակներ
կընծայէին իրենց հեռաւոր հայրե-
նիքէն: Առաւօտ փորթիկի իսլամական
մզկիթին մէջ (rue Pelletier, 2 այս
տոթով ազօթքներ կուրդացուեցան
Ֆրանսայի և իր գոյնակից անկու-
թիւններ յաջողութեան համար Ալ-
լահի պաշտպանութիւնը խնդրելով:

Նշանաւոր Ֆրանսացիներ իրենց
ներկայութեամբ պատուած էին Ֆրան-
սային հպատակ և անձնուէր այդ իս-
լամների հանդէսները:

ՀԱՄԵՐԻՐՈՊՈԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վերջին լուրերին նայելով, Ռուսե-
րը յամառ դիմադրութենէ մը յե-
տոյ լուազոյն համարեցին յետ քաշ-
ւիլ և թողուցին որ Գերմանները
դրաւեն Կոմս և Նովո-Գորոդիցկի
քաղաքները: Գերման զօրապետները
այդտեղ ալ շհասան իրենց նպատա-
կին որ էր նեղը ձգելով չրջապա-
տել ուս զօրաբանակը և դերի բռ-
նել: Այդ քաղաքների գրաւումներն
ալ շատ սուղի նստած են Գերմաննե-
րին, որովհետեւ Ռուսերը մեծ կո-
րուստներ պատճառելով կը սպառն
անոնց ոյժեր:

Գե. մաններն ուղեցին ծովի կողմէն
ալ յարձակիլ Ռուսիայի վրայ և Բի-
կա քաղաքին տիրելով, որին չեն
կրցած ցամաքի կողմէն հասնել գու-
ցէ անկէ ճանրայ մը բանալ իրենց
համար դէպի Պետրոգրադ: Ռուսի
բազմաթիւ և հզօր նաւատորմով մը
օգոստ. 21ին յարձակեցան Բիկայի
ծովածային վրայ ուր ճամբիտ ազե-
տի մը ենթարկուեցաւ: Ռուս նաւա-
տորմը անպատելի կերպով այնպիսի
աւժգին հարուած մը տուաւ իրենց
որ Գերման նաւատորմը ստիպուեցաւ
փախուստի անապարել բոլորովին չո-
ղընշանալու համար երկու յաժանա-
ւեր և 7 որդիլանաւեր մասամբ ըն-
կրդմած, և մի քանին ալ անգործա-
ծելի դարձած են: Անգլիական ընդ-
նովեայ մ'ալ այդտեղ երեան ելաւ և
ընկզմից Գերմանների դերձուիլը դրա-
հաւորներէ մին: «Մ'օղքեմ»:

Պատերազմը հիմա նոր շրջանի մը
մէջ կը մտնէ, իտալիա տեսնելով որ
Թուրքիան, իրեն եղած ազդարտու-
թիւններին հակառակ, չդադրիր Լի-
պիայի մէջ ազատամբութիւն գրգռե-
լի և Թուրքիա գտնուող իտալացիներ
ին նեղացնելէ, օգոստ. 21ին հրա-
ման արկեց Կ.պոլսի դեսպան Տ. Կա-
լմէին որ Թուրքիային պատերազմի
յայտաւ արութիւնը ներկայացնէ և
մեկնի Կ.պոլսէն Հոռմի օսմա եան
դեսպան նապի պէյին ալ իր անցա-
թովքի յաձնուեցան:

Հիմա անշուշտ իտալիան ալ իր
նաւատորմով պիտի մատնակցի Տար-
տանէլի արշաւանքին և և երբ Կ.պոլ-
սի տաւմը փութացուի, այդ հանա-
դարձով Ռուսիային ազգամթերք
հարցանելն ալ կը գիւրանայ: Ռուսիո
գործ շատ ունի բայց ուղղամթերքի
պէտք ունի ինչ որ առատօրէն ու-
նին Գերմանները:

Ռուսներն կը շաւունակէ արգիլել
Աւստրիկալաններին ազգամթերք
գրկիլը Թուրքիային, իր հոյի վրա-
յին անցունելով:

Յունաստանի նոր նախարարութիւնը
կողմէց Տ. Վէնիզելուսի արշաւան և ար-
տաքին գործերի նախարար է ինք. զօ-
րավար Տանկիսի՝ պատերազմական, Միտու-

լիս՝ ծովային, Բեթուլիս՝ դանձալի, Ջա-
վիթիս՝ Ներքին, Բաղդիս՝ գաւառական,
Տիմանիլիս՝ ճանրայների, Չիլիմոքոս՝
հանրային կրթութեան և կրթական և Մի-
խայկոբուլոս՝ ազգային տնտեսութեան նա-
խարար:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմէնիայի խմբագրատուն մէջ ծախու-
ել գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ
գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած
են իրենց աղիւս:

Մարտէլէն զօրո զրկելու հանուար-
հանաքը գնողին վրայ է. ուստի հաշ-
ւի գիւրութեան համար կը նշանակենք թէ՛
Մարտէլի մէջ ծախուելու գինները և թէ՛
փոստով ուրիշ քաղաք զրկուելու գինները:
(Այս վերջինները փակագծի մէջ գրուած
ներն են: Արժէքը կանխիկ շտապ,
ւած գիրք չըրկուի: Արձանագրուած (re-
commandé-registré) ծրարով ստանալ
ուղղոները պէտք է 25 սանդիւ աւելի դըր-
կեն իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 փ-
լուէն աւելի պէտք չէ կըսէ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ՀՐԱՏԱՄ ԼԱՅ ԹԻՐԵՆԵՐ

Հ. Ս. Երեմեան. (Ա. զգային րեւիսի,
գրագիտ. Նայե. Տպագր. 1913. Ա. շաք
Ղ. Աղայան, Մ. Մամուրեան, Հ. Ար-
սէն Բազրատունի, Վարդգիս եպ. Սրուանչ,
տեանց, Խրիմեան Հայրիկ, Խ. Միտաբեան,
Ռ. Պէրպէրեան, Գեր. Եղ. Հիւրմիշեան,
Սեդրակ Տէր Սարգսեանց. 2 ֆր. և 40
սնդ. (ճ. 2. 80):

Նայի Բ. շաք Միտրոպ-Մալոնց, Հա-
յաւոյներ, միջնադարեան գրականութիւն,
Բ. Ճանիկեան, հոգեւունքը գրողներ, Նար-
պէ. Ա. Վարդգիս Տէր Սարգսեանց. 2 ֆր. 40 (ճ.
2, 80):

Նայի Գ. շաք (Տ. Գարրիէլ Պատկա-
նեան, Հ. Ղ. Ալիշան, Խաչատուր Ար-
սեան, Թովմաս Թէրզեանց. 2, 40 ճ. 2, 80):

Ն. Ե. շաք (Լեւոն Տէմիրճիպետեան.
— Արփիար Արփիարեան. — Նախապետ
Ռուսինեան. — Պետրոս Գուրեան. 2
ֆր. 40 (ճ. 2, 80):

Նայի Ե. շաք (Գրիգոր Օտեան. — Մը-
լիբոյի Պէրթեպաշեան. — Մերենց Բով-
սէփ Շիշմանեան. — Սրապիւն Հէթի-
մեան. 2, 40 (2, 80):

Նայի Զ. շաք Բաթթի. — Պեր Պաշ-
եանց. — Սմառ Եւազգի. — Գոգո-
լեանց. 2, 40 (2, 80):

Նայի Է. շաք (Դամա-Քաթիպա. —
Ա. Վաղեան Արաւստ. — Մանուկեան
Տիգրան. — Աճէմեան Միտիլ. — Խա-
հակեան Ա. — Աղանուր Վիտորիա. —
Ջարգարեան Ռուբէն. — Չերապ Միտու-
— Լէ. — Քալանթար Ա. — Պարթե-
ւեան Սուրէն. — Չհրապ Գրիգոր. —
Տիւրաթ Սրուէր. — Բ. Ալիփար. —
Ռահեան Կարապետ — Շիրմանգազէ. —
Սեթեան Բովանեան. 2, 40 (2, 80):

Պող Ե. Վ. զգիլի (Արթագիւ սրտաշարժ
պատմութիւն մը որ ֆրանսերէնէ թարգ-
մանուած է գրեթէ ամէն լեզուի, ինչպէս
և հայերէնի թէ՛ զբարար և թէ՛ աշխար-
հարար և զանազան անձեր: Մեզ մօտ ծախու
գտնուածը Աստուածատուրեան Մանուկ
պէյի աշխարհարար թարգմանածի Գ. ար-
պագրութիւնն է, պատկերներով զարդար-
ւած: 1 ֆր. և 20 սնդ. (1, 40):

ՏՆՈՒՆ—ՆՄՈՒԿԻ

ՓՈՐՔՈՒՄԱԼԱՆԱՆ ՄԱՐՍԵՅԼ

Հայերէն Ֆաբրան Մ. Փորթուպետեան
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi